

TEVHİD VE DÜŞÜNCE OKULU

*Bilgi, birikim ve tecrübeleri açığa çıkaracak
çalışmaların her zamankiden daha önemli
olduğunu düşünüyoruz...*

**BURSA
2018**

2. HAFTA

KONU: *KOLONYALİZM - POST-KOLONYALİZM*

KONUŞMACI: *Ahmet Said AKÇAY*

Sömürgecilik, müstemlekecilik olarak da isimlendirilebileceğimiz kolonyalizm; 'Batı'nın 'doğu'nun topraklarına, pazarına, siyasal ve sosyal yaşamlarına olduğu kadar, sosyo-kültürel ve sosyo-psikolojik yapısına 'uygarlaştırma' nosyonu ile müdahalesi olarak tanımlanabilir.

'Karanlık kıtalara ışık götürme'...!

Batı'nın modern dünyada girişeceği sömürgecilik eylemlerini meşrulaştırmak için pek çok araç kullandığı ve geri çekildiği bölgelere tekrar nüfuz ettiği gibi söylemlerin yükselmesiyle beraber, post-kolonyalizm de kendini iyice hissettiren bir teori hâline gelmiştir. Post-kolonyalizm, temel olarak sömürgeci kurtulan ulusların yaşadığı hızlı kimlik ve kültür dönüşümündeki tehlikeyi ve fırsatları ortaya koymaya çalışan bir teoridir.

AFRİKA'DA HRİSTİYAN MİSYONLAR VE SÖMÜRGE YÖNETİMİ

YÖNETİM: NESNEL VE ÇAĞDAŞ BİR ANALİZ

Dr. Etim E. Okon

Kıdemli Öğretim Görevlisi,

Calabar Üniversitesi, Dini ve Kültürel Çalışmalar Bölümü

Özet

Bu yazının amacı, on dokuzuncu yüzyıl misyonerlik teşebbüsü ile Afrika'nın sömürgeleştirilmesi arasındaki karşılıklı ilişkiyi belirlemektir. Avrupalı misyonerler, sömürgecilerin Afrika'yı fethetmeleri ve hâkimiyet altına almalarının en başında eş zamanlı olarak Afrika'ya girdiler. Sömürge döneminde misyonerler, tüccarlar ve yöneticiler arasındaki ilişki neydi? Afrika'daki misyonlar karşısında sömürgeciliğin önceden belirlenmiş hedefi olarak neyi tanımlayabiliriz? Bu çalışmanın, Avrupa'nın Afrika'daki genişlemesinin tarih yazımı perspektifinden cevaplamaya çalışacağı soruların bazıları bunlardır.

Anahtar Kelimeler: Sömürge yönetimi, Afrika, Sömürge Zihniyeti, Avrupalı Misyonerler, Emperyalizm

Giriş

Sömürgecilik, çağdaş Afrika'da Hristiyanlık için bir leke haline gelmiştir. Afrika'nın sömürge makinaları vasıtasıyla Hristiyanlığa döndürüldüğü tarihi bir gerçektir. 19. yüzyıl Afrika'sında sömürgeciliğin misyonları desteklediğini söylemek abartı olmaz. Misyonerler, tüccarlar ve sömürge yöneticilerinin Afrika'da ortak bir çıkarları olduğunu söylemek de doğru olacaktır. Misyonlar ve sömürgecilik, Afrika'daki dini tarih yazımının konusudur. Tüm kıtada Afrikalılar sömürgeciliğin acıları ve sonuçlarıyla yaşıyorlar. Sömürge askeri gücüyle dayatılan Hristiyanlık Misyonu çeşitli biçimleriyle ve rengârenk tezahürleriyle egemen din olmuştur.

Hristiyanlık medeniyetin ve gelişmenin dini haline gelmiştir. Hristiyanlığın her yere nüfuz eden etkisiyle bile, eğitilmiş Afrikalılar misyonerlik girişiminin sömürgeci boyutunun hatıralarını üzerlerinden atmayı reddetmişlerdir. John Mbiti şöyle yazar: "... Afrikalıların Hristiyanlığa dair edindikleri ve hâlâ da büyük ölçüde sahip oldukları imaj, sömürge yönetimi ve onunla ilgili her şeyle boyanmıştır. Birini diğerinden ayırmak için o döneme hâlâ çok yakınız "(Mbiti, 1969: 231).

Afrika tarihçileri, on dokuzuncu yüzyıl Afrika'sındaki misyonlar ile sömürge işgali arasındaki ilişkiyi hararetle tartışır. Âlimler, milliyetçi tarih yazımında misyonerlerin rolü ve konumu konusunda bölünmüş durumdadır. Âlimlerin zihnini meşgul eden bazı sorular şunlardır; Misyonerleri, Afrika'nın sömürsülmesi ve ötekileştirilmesinde hem sömürge yönetimleriyle hem de ticari güçlerle ortak olarak tanımlamak iyi bir tarihsel değerlendirme midir? Sömürge döneminde misyonerler, tüccarlarla sömürge yetkililerinden, herhangi bir zamanda, herhangi bir şekilde, yardım alma ihtiyacı duysalardı, bu tip olayları, misyonerlerin sömürge güçleriyle suç ortaklığı ve işbirliği için delil olarak kullanmak iyi bir tarihsel düşünce midir? Tartışmayı sömürgecilik tanımı ile açacağız.

Sömürgecilik nedir?

Sömürgecilik, dışarıdan bir gücün yabancı hâkimiyetinin dayatılması ve bunun sonucu olarak fethedilen insanların kontrol edilmesi ve sömürülmesidir. Yabancı hâkimiyeti, siyasi aldatma ve propaganda yoluyla uygulanabilir. Tebaa halkın siyasi olarak zaptedilmesi ve üzerinde çocukmuş gibi hâkimiyet kurulması dışında, ekonomik sebepler de genellikle sömürge işgalinin temel nedenleridir. Afrika tarih yazımında, sömürgecilik, Avrupa'nın üstün askeri güç kullanarak kıtanın insan ve doğal kaynaklarını ele geçirip sömürdüğü dönemi temsil eder. Afrika, sömürge yönetimi için müzakere yapmadı. Akıllı başında herhangi birinin esaret için özgürlüğünü kendi isteğiyle teslim etmesi doğal değildir ve mantıksızdır. Ev sahibi topluluklar sözde anlaşma imzaladığında bile, nesnel tarih bilimi bu anlaşmaların görünür bir gözdağı ve manipülasyonun ürünü olduğunu göstermiştir. N.S.S. Iwe, sömürgeciliği şöyle tanımlar: "... Afrika'nın evriminde; yoğun coğrafi keşifler, köle ticareti, Afrika için çekişmeler, Batı uluslarının toprak hırsları ve iddiaları, yabancı bir yönetim ve kurumların dayatılması, Hristiyanlığın Batılı formlarının ekilmesi, kültürel çeşitlilik, ırkçılık ve sömürü ile nitelenen bir safhadır "(Iwe, 1985).

Afrika'nın sömürge yönetimine direnmesi

Sömürgeciliği savunan âlimler, çoğu zaman bunun Afrikalıların çıkarına yürütülen barışçıl ve diplomatik bir düzenleme olduğu izlenimi verirler. Fakat Afrikalıların sömürgeciliği isteyerek kabul ettikleri görüşünü çürütmek için en büyük kanıt, çeşitli Afrika topluluklarının sömürge ordularına karşı koyduğu muazzam ve güçlü askeri direnişlerdir. Irving Markovitz, yerli halkın direnişinin sadece şiddetli değil, aynı zamanda Dahomey ve Asante'deki güçlü taburlardan uzun süren gerilla savaşlarına kadar iyi de organize edilmiş olduğunu da söylemiştir (Markovitz, 1977: 47). Michael Crowder, "West African Resistance: The Military Response to Colonial Occupation" (Batı Afrika Direnişi: Sömürge İşgaline Askeri Yanıt) adlı eserinde, Batı Afrika ülkelerinin büyük bir çoğunluğunun, işgalci ordulara karşı gerilla savaşı taktiklerini de içeren askeri eylemlerle Avrupa yönetimine karşı koyduğunu ileri sürdü (Crowder, 1971: 1-2).

Crowder ayrıca, sömürge işgalinin barışçıl müzakere yoluyla yapıldığı görüşünü de çürüttü:

Bu alanın büyük bir bölümü silah gücüyle işgal edilmişti ve işgalin barışçıl olduğu yerlerde, bunun sebebi genellikle, Afrika liderlerinin, Avrupa liderliğindeki güçlerin komşularını hakladığını gördükten sonra direnişin beyhude olduğuna karar vermeleriydi. Elbette, barışçıl müzakerelerle yapılan sayısız işgal de vardı... fakat çok az Afrikalı lider, ülkesinin siyasi kontrolünün yeni gelenlere kalıcı olarak devredilmesini arzuluyordu (Crowder, 1971: 3).

Crowder, Batı Afrika'daki halkların üçte ikisinin, sömürgecilerin girişine silahlı çatışmalarla direndiğini tahmin etmektedir (Crowder, 1968: 3). Rabeh yönetimindeki Bornu, Jaja yönetimindeki Opobo, Nana yönetimindeki Itsekiri ve Ovoramwen yönetimindeki Benin'de direniş ciddiye. Sömürge ordusunun bazı topluluklara girmesi kolay değildi. Afrika direnişinin başarısız olduğu durumlarda bile, Crowder bunu sömürge güçlerinin ezici teknolojik üstünlüğüne bağladı (Crowder, 1968: 4). "Gann ve Duignan, The Rulers of British Africa" (Britanya Afrika'sının Hükümdarları)

adlı kitaplarında, Afrika'nın sömürge istilasına verdiği yanıtı sunarken bariz bir Avrupa merkezli bir belirsizlik sergiliyorlar.

Bazı toplumlar sömürge yönetimini kabul ettiler, diğerleri direndi. Bazıları, onları kendi çıkarları için kullanmak amacıyla yeni hükümdarlarıyla işbirliği yapmayı tercih etti; diğerleri güç yoluyla emperyal sistemin dışında kalmaya çalıştılar... Bu yüzden, Afrika'nın verdiği yanıtı ilişkin genellemeler yapmak zordur (Gann ve Duignan, 1978: 361-362).

Bohannan ve Curtin haklı olarak, sözde barışçıl müzakerelerin yalnızca manipülasyon ve yıldırma taktiklerinin bir sonucu olduğunu gözlemledi.

...Avrupalılar, askeri güçlerini göstermenin bir yolu olarak, ülkeye, cezalandırıcı seferler göndermekle başladılar... askeri devriyelerle ve baskının yavaş yavaş artırılmasıyla barışçıl bir şekilde boyun eğeceklerdi. Nihayetinde, Afrika'nın da bir miktar rızasını almak gerekiyordu ve Afrika toplumu içindeki bireyler ve sonra da gruplar, yabancı varlığını, sunabileceği avantajlar için kullanma ihtimalini görmeye başladılar (Bohannan ve Curtin, 1971: 322).

Bohannan ve Curtin, bazı durumlarda, sömürge işgalinin, bir Afrika hükümeti iç düşmanlarına karşı Avrupalılardan askeri yardım talep ettiğinde, başladığını da gözlemledi:

1858'de Bundu imamlığında (şimdi doğu Senegal'de), yaşanan halef krizinde, rakiplerden biri Bekar Saada'ydı. Bağımsız bir hükümdar olarak kalmak şartıyla Fransızlarla askeri ittifaka girdi. Sonuç olarak, 1885'teki ölümüne kadar Bundu'nun kontrolünü eline geçirdi. Fransızlar da, daha doğuya genişlemelerinde gösterdiği işbirlikçi tavır için minnettarlıklarını göstermek amacıyla şeref nişanı vererek kendisini şövalye yaptılar (Bohannan ve Curtin, 1971: 323).

Ogbu Kalu, beyazların fethine karşı, birincil direnişten (yay ve ok) romantik ve karizmatik (dini) yollara ve tüfekli çatışmaya kadar çeşitli direniş türleri tanımlamıştır:

...Afrikalılar uysalca kollarını kavuşturup anavatanlarını teslim etmediler: En azından Ahiara'da (Mbiase, Güneydoğu Nijerya), insanlar hendekler kazıp içine sivri uçlu çubuklar saplayarak üstünü yapraklarla kapladılar. Aro seferinden sonra galip gelen birlikler bu hendeklere düştü... Misilleme olarak bazı köyler yakıldı (Kalu, 1985: 129-130).

Kalu, İngilizlerin Afrika direnişini ezip sömürge yönetimini başarıyla uygulamalarının, Afrika'nın askeri direncinin etkisiz olduğunu kanıtladığını da gözlemlemiştir. Webster, Boahen ve Idowu, Afrika'nın fethinin çok basit ve kolay bir şekilde gerçekleştirildiği görüşündeler. 20.000 kişilik Afrika orduları, Avrupa liderliğindeki 2000 ya da daha az sayıdaki ordular tarafından sık sık yenilgiye uğratılıyordu. Çok az Avrupalı katılıyordu, çoğu zaman sayıları yüzü geçmiyordu, ara sıra da yalnızca bir düzine kadardılar. Afrika, Avrupalılar tarafından eğitilip görevlendirilen ve Avrupa silahlarıyla savaşan Afrikalılar tarafından fethedildi. Normal şablon; Afrikalıların direncinin çökmesinin ardından Afrikalı askerlerden oluşan Avrupa liderliğindeki bir ordunun onları ezici bir yenilgiye uğratması

şeklindeydi (Webster, Boahen ve Idowu, 241). Webster, Boahen ve Idowu, Afrika direnişinin kalitesinin en iyi şekilde Afrika devletlerinin askeri ve siyasi zayıflıklarıyla ilişkili olarak anlaşılabilirliğini de gözlemlemiştir:

...Afrika direnişi, birlik halinde kararlı insanlar tarafından desteklenip harikulade zeki komutanların liderliğinde güçlüyken bile... Avrupa silahlarının muazzam askeri üstünlüğüyle mağlup edildi. Bu üstünlüğün sembolü, 1890'lı yıllarda Lagos'lu bir gazetecinin işaret ettiği gibi, Yoruba hükümdarlarına 'en içten saygıyla' boyun eğdirten, ondokuzuncu yüzyılın sonlarına ait bir icat olan maksim tüfeğiydi (Webster, Boahen ve Idowu 242).

Sömürgeciliğin tek taraflı meşrulaştırılması

Bazı tanınmış Batılı âlimler, Afrikalıların çıkarları için sömürge yönetimini isteyerek kabul ettiklerini belirtmiştir. Bu görüşün güçlü bir savunucusu, sömürgeciliğin olumlu miraslarını yeni ulaşım araçları, iletişim, sağlık hizmetleri, eğitim ve daha yüksek yaşam standartlarını içerecek şekilde sıralayan Rupert Emerson'du.

son yüzyılların deniz aşırı emperyalizmine gelecekte zulüm, sömürü ve ayrımcılık günahları açısından değil de, batı Avrupa'da Rönesans ile başlayıp dünyanın geri kalanına yayılan manevi, bilimsel ve maddi devrim açısından bakılacağına dair makul bir sav oluşturulabilir... (Emerson, 1960: 6-7).

Robinson ve Gallagher, "Africa and the Victorians" (Afrika ve Viktoryenler) adlı kitaplarında, sömürge işgalinin arkasındaki itici gücün ekonomik nedenler olmadığını ısrarla savunmuşlardır. Ayrıca, Afrika'nın İngiliz imalatçılar, tüccarlar ve yatırımcıların ilgisini çekecek çok fazla ekonomik ve ticari potansiyele sahip olmadığını da iddia ettiler. Sömürgecilik, onlara göre, daha ziyade, yasadışı ve uzun süreli çatışmalar yoluyla kendi kendini yok eden parçalı bir kıtayı kurtarmayı amaçlayan hayırsever ve insancıl bir müdahaleydi. Sömürge yönetiminin hayırsever ve insani bir jest olarak meşrulaştırılması yeni değildi.

Tarihin kuramsal amacı, kayıtları doğru bir şekilde ortaya koymaktır. Sömürgecilik teorisyenlerinin Avrupa'nın Afrika'da ticari çıkarı olmadığı şeklindeki varsayımları yanlıştır. The Times, 1896'da, "Afrika'nın Ticari Değeri" başlıklı bir makalede sömürgeciliğin ticari sebeplerini teyit etti.

Aslında son birkaç yıla kadar bir köle pazarı olmak haricinde dünyanın geri kalanı Afrika'ya pek de ihtiyaç duymuyordu. Fakat onun zamanı geldi ve nüfus arttıkça, sanayi genişledikçe, ticaret geliştikçe, medeniyet yayılırken devletlerin hırsları büyüdükçe, dünyanın genel ekonomisinde onun işbirliğine olan ihtiyaç da artacak: Irkın gelişimindeki bu ileri aşamada, neredeyse bütün bir kıtanın hâlâ yabaniliğe terk ediliyor olması utanılacak bir anormalliktir... (Uzoigwe'de alıntı yapılmıştır, 1978: 27).

Avrupa sömürge girişiminin Afrika'daki önceden belirlenmiş amacı, 1899 Pall Mall Gazatte'de de açıkça belirtildi:

Ne de, dini ya da insani saiklerle ekvator bölgelerine gittik... kaldı ki Batı uygarlığının ahlaksızlıklarını (ve erdemlerini) bahşetmek için de Afrika'yı arayıp bulmadık... Bizi Ekvator Afrika'sına götüren baskın güç, ticarete olan arzudur. Bu tropik ülkelerde, kendi çıkarımız ve sadece tesadüfen Afrika'nın iyiliği için bulunuyoruz (Uzoigwe, 1978: 28).

"Britain and the Conquest of Africa" (Britanya ve Afrika'nın Fethi) adlı kitabında Godfrey Uzoigwe, tarihsel olarak, imparatorluk inşasının çoğu zaman ekonomik sebeplerle zorla kabul ettirildiğini öne sürdü. Uzoigwe Afrika'nın Avrupa için ekonomik açıdan ilginç olmadığı iddiasını çürüttü: "Adına layık hiçbir girişimci, güvenlik olmadan yatırım yapmaz... Afrika ekonomik açıdan değersizse, o zaman neden Avrupa güçleri onu bölüp fethetmek için azimle devam etti?" (Uzoigwe, 1978: 23).

Portekizli tarihçi Adriano Vasco Rodrigues, bu sava tartışılabilir başka bir boyut getirmiştir. Yine de, bunu Avrupa ırkının insani ve medenileştirici misyonunu haklı göstermek için yapmıştır. Rodrigues'e göre, sömürgeleştirme yoluyla Afrikalı insanlık statüsüne yükseltildi: "Özellikle de Portekizliler tarafından uygulanan sömürgeleştirme, Zenci'yi insan statüsüne yükseltti; ta ki onu artık kendilerine eşdeğer görene kadar." (Rodrigues, 1968: 440).

Afrikalıların gelişip olgunlaşarak tam bir insan statüsüne ulaşmalarına sömürgeciliğin yardımcı olduğu yönünde hatalı bir sonuca varan bu sav, fazla taraflı ve etnosentriktir. Teknolojik üstünlük dışında ahlaki ve ırksal üstünlük hissi de vardır. Beyaz adam teorik olarak, hiyerarşinin en tepesine yerleştirilirken, telafi edilemez şekilde aşağı ve anlamsız görülen siyah adam, altına yerleştirildi. Böylece, Afrika'nın fethi ve ardından yaşanan çekişme ve bütün bir kıtanın parçalanması, normal insanlar haline gelmeleri için yıllarca vesayet altında tutulması gereken Afrikalıların sözümona çıkarına olacak şekilde gerçekleştirildi. Nijerya Valisi Sir Hugh Clifford onuruna verdiği bir akşam yemeğinde, Lord Leverhulme şunları söylemişti:

Batı Afrika ırklarına, olgunlaşmamış ve gelişmemiş çocuklar gibi davranılması gerektiğinden eminim... Şimdi beyaz adamın özel niteliği ve karakteristiği, örgütlenme kabiliyetidir... Şu kadarcık deneyimimle dahi söyleyebilirim ki, emeği, onun milyonlarca yıl önünde olan beyaz kardeşi tarafından yönlendirilip organize edildiğinde, Afrika doğası daha mutlu olacak, en iyiyi üretecek ve refah şartlarında yaşayacaktır. Crowder'da, 1968: 36).

Bağımsız Kenya'nın ilk Devlet Başkanı Jomo Kenyatta, sömürgeciliğin algısal bir analizinde, sömürgeciliğin Afrikalıların ekonomik talihini arttırdığı fikrini hatalı bulmuştur:

Kendisi yerine onlar için çalışması bir şekilde bir Afrikalının yararınaymış gibi konuşuyorlar ve bu iyiliği kabul ettiğinden emin olmak için de, topraklarını alıp ona başka bir alternatif bırakmamak için ellerinden geleni yapıyorlar. Topraklarıyla birlikte ondan hükümetini de alıyor, dini fikirlerini ayıplıyor ve onun temel uygarlık ve ahlak kavramlarını, medeniyet ve ilerleme adı altında, görmezden geliyorlar (Kenyatta, 305).

Misyonerler ve sömürge yönetimi

Sömürgeciliğin, Afrika'daki misyonerlik çalışmalarına yardımcı olduğu inkâr edilemez. Sömürge yöneticileri ara sıra misyonerlere çok fazla yardım ve hatta güvenlik sağladılar. Misyonerlik girişiminin sömürgeci imajı aslında Afrikalıların asıl mesajı kabul edişlerini etkiledi. Misyonerler, Afrika'yı Hristiyanlığa döndürmek için iyi bir niyetle gelmiş olsalar da; zamanlamaları kötüydü. Misyonerler Afrika'ya, sömürge yöneticileri ve tüccarlarıyla birlikte, Hristiyanlığı, ticareti ve uygarlığı tanıtmaya planıyla geldiler. Afrikalı âlimler "medeniyet" kelimesi yerine "sömürgeleştirme" kelimesini koymuşlardır. Lamin Sanneh şöyle yazıyor:

En ne yaptığını bilen aşamasında misyon, batı sömürgeciliği ile aynı zamana denk geldi ve bu birleşmeyle, konu hakkında çalışan öğrenciler, iki güç arasındaki gerçek bağla ilgili her türlü yargıda bulunmaya başladılar. Diğer alanlarda kabul edilen gelenekleri içgüdüsel olarak eleştiren tarihçiler, misyon kavramını "duayla emperyalizm" olarak ölümsüzleştirme konusunda daha saflar. On dokuzuncu yüzyılda bu fikir, "Hristiyanlık ve Yüzde 6" sloganıyla devam etti ve bundan da dini bir kılıf altında dünyevi çıkarların büyüdüğü anlaşılıyordu. Böylece misyon, sömürge gücüyle gizli anlaşmanın yavan kokusunu elde etmiş oldu. (Sanneh, 1990: 88).

Bazı âlimler, sömürge Afrika'sındaki misyonerler, tüccarlar ve yöneticiler arasında var olan işlevsel ilişki ve birliğin tesadüfi olmadığı görüşündeler. Michael Crowder, şunda ısrar ediyor "...Batı Afrika'daki erken dönem misyonerler, Afrika ile Avrupalılar arasındaki meşru ticareti teşvik etmek ve Afrikalıları kendi dinlerine döndürmek şeklinde ikili bir amaca sahiptiler" (Crowder, 1962: 111). Emmanuel Ayandele, Hristiyan misyonerlerini "seküler emperyalizmin manevi kanadı" olarak nitелеmekte zorluk çekmedi (Uya 6 sayılı belge). Ayandele, misyonerlerin Afrika'ya girişlerinin zamanlamasının yanlış olduğunu da doğruladı:

Tüccar ve yönetici ile aynı zamanda Afrika'ya girmesi misyoner için talihsizlikti. Afrikalılar genellikle propogandanın gerçekliğinden şüphe duyma eğilimindeydiler. Onunla diğer beyaz adam arasında bir ayırım yapamadılar (Ayandele 135).

Ortak çıkarları korumak olan misyonerler, tüccarlar ve yöneticiler, Afrika'daki İngiliz mukimler olduklarını bildikleri için; belirlenmiş hedeflerine ulaşmanın hayati bir unsur olarak, işbirliği yapıp birleştiler. İhtiyaç içinde oldukları kritik zamanlarda

misyonerler, mali destek için tüccarlara bağımlıydılar. Fiziksel güvenlik ve koruma için de tamamen yöneticilere bel bağıyorlardı. Bir Gikuyu atasözünün mantıklı kökeni de buna dayanıyordu, "Roma Katolik rahibi ya da Avrupalı diye bir şey yoktur - her ikisi de aynıdır!" (Mtdi dergisi, 1969: 231).

Afrika'nın sömürgeleştirilmesinde misyonierlerin rolü konusunda akademik çevrede bir fikir birliği bulunmasa da, bu argüman, Afrika'nın sömürülmesi ve kültürel boyunduruk altına sokulmasında, bazı misyonierlerin sömürge yetkilileriyle aslında işbirliği yaptığı görüşünü desteklemektedir. Walter Rodney, "How Europe Underdeveloped Africa" (Avrupa Afrika'yı Nasıl Az Gelişmiş Yaptı?) adlı kitabında, misyonierlerin emperyalizmin aktörleri olduğunu iddia etti: "Hristiyan misyonierler sömürge güçlerin kâşif, tüccar ve askerler kadar parçasıydı... misyonierler, kendilerini öyle görseler de görmeseler de, pratik anlamda sömürgeciliğin aktörleriydiler, "(Rodney, 1972: 277).

Rodney, korkunç bir adaletsizlik, zalimlik ve insanlıktan çıkarma karşısında misyonierleri, alçak gönüllülük ve teslimiyet vaazında bulunmakla suçladı. İngiliz tüccarlar Afrika'daki müşterilerini istismar ederken, misyonierler barış, bağışlama ve iyi komşuluk vaazları verdi; bu da aslında gerçek bir isyanı, kendini korumayı ve kararlılığı engelledi. Misyonierler, statükonun korunması ve Afrikalılar ile Avrupalılar arasındaki efendi-köle ilişkisinin idame ettirilmesi için çalıştılar. Rodney şöyle yazıyor:

Kilisenin rolü öncelikle sömürgeciliğin toplumsal ilişkilerini korumaktı... Hristiyan kilisesi tevazu, uysallık ve kabulü vurguladı. Batı Hint Adaları'ndaki kölelik günlerinden beri kilise, Afrikalı köleleri Tanrı'nın önünde eşitlik öğretisiyle heyecanlandırmama şartıyla oraya getiriliyordu (Rodney, 1972: 278).

Misyoner vaazlarının, mazlumlar için özgürlüğe yol açabilecek gerçek isyanı bastırđı doğruysa, misyonierler ile sömürgeciliğin bütün görünen kötülükleri arasında bağlantı kurmak da haklı çıkarılabilir. Rodney'nin "... sömürge Afrika'da, sömürü karşısında diğer yanağın çevrilmesi vaazı vermesi için kiliselere güvenilebilirdi ve her şeyin sonraki dünyada doğru olacağı mesajıyla evlerine dönüyorlardı" (Rodney, 1972: 278).).

Ancak misyonierlerin İngiliz tüccarlar ve yöneticilerle işbirliğini kasıtlı ve önceden tasarlanmış olarak yorumlamak doğru ve mantıklı mıdır? N. S. S. Iwe, belki de dini ve entelektüel şeceresinden dolayı, gerçek bir Katolik ve misyonierliğin yardımseverliğinin doğrudan bir alıcısı olarak, misyonierlerin sömürge yöneticileri ve tüccarlarla Afrika'nın zararına işbirliği yaptığı görüşüne tamamen katılmıyor: "Günümüzde bazı Afrikalılar misyonierlerin kâşif, tüccar ve askerler kadar sömürgeci güçlerin bir parçası olduklarını savunuyorlar... misyonierliğin kültürel sömürgecilikte böyle bir işbirliğinin tamamen tesadüfi, gayriresmi ve kasıtsız olduğu kabul edilebilir" (Rodney, 1972: 230).

Iwe sömürgeciliğin imparatorluk güçleri, maceraperestler ve misyonierler arasında önemli bir işbirliği gerektirmeyen bir zorla dayatma olduğu görüşünde. Godwin Tasie ve Richard Gray, misyonierlerle sömürge ajanları arasındaki ittifakın, yakın olsa da, hiçbir zaman misyonierlik girişimlerini Avrupa sömürgeciliğinin bir boyutuyla eşdeğer tutacak derecede tam olmadığı görüşündedir. "Misyonların

mesajı ve etkisi çeşitli derecelerde yabancı yönetiminin aygıtından ayrı tutulabilir" (Edward Fashole-Luke, 1978: 3). Jacob Ade Ajayi, misyonerlerin, Hristiyanlık, ticaret ve medeniyetin Afrikalıların tüm menfaati için birlikte çalışacağı yönündeki sömürge teorisini her zaman sorgulamadıklarını belirtti. Ajayi, misyonerler ve tüccarlar arasındaki ilişki üzerine şunları yazdı:

Gerçek elbette tüccarlarla misyonerlerin karşılıklı olarak birbirlerine bağımlı olduğuydu. Hristiyan misyonu, ticaret üzerinde önemli bir etki yaptı. Buna karşılık, Avrupa ticaretinin ve siyasi nüfuzunun genişlemesi de, misyonerlerin çalışmalarını büyük ölçüde kolaylaştırdı. Tüccarlar ve misyonerler sık sık tartıştılar. Birçok misyoner tüccarların çoğunu küçümsüyordu ve bu duygular da tamamen karşılıklıydı. Bununla birlikte, çoğu zaman işbirliği yapmak zorundaydılar (Christian Mission 57).

Ogbu Kalu, tartışmaya katkıda bulunarak "misyonlarla kolonyal ve ticari güç arasındaki işbirliğine dair bol bol delil bulunduğunu" kabul etti (Kalu, 1980: 7). Kalu, bununla beraber, "Missionary Impact on Modern Nigeria" (Modern Nijerya'da Misyonerliğin Etkisi) adlı kitabında, en aşırı haliyle bunu savunan Emmanuel Ayandele'yi eleştirdi. Kalu'ya göre bu kitap görmezden gelinemeyecek bir milliyetçi tarihyazımı sınıfına aitti. Misyonerler, tüccarlar ve sömürge hükümeti arasındaki ilişkinin Ayandele'nin resmettiğinden çok daha karmaşık olduğu görüşünde olan Kalu, sömürge Afrika'da misyonlar, tüccarlar ve hükümet arasındaki ilişkiyi izah ediyor:

Misyonerler ulaşım, erzak ve ... koruma için tüccarlara bağımlıydı, ancak tüccarların ahlakından ve Afrika toplumlarını vahşice sömürmelerinden sürekli olarak utanıyorlardı... Sömürge hükümeti, medenileştirici aktörler olarak misyonerlere ihtiyaç duyuyordu ve onlara devlet yardımı ve koruma teklif ediyordu. Ancak iki müttefik, 'putperest' kültürlerle yönelik tutumlar, eğitim hedefleri ve kolonilerin geleceği konusunda ters düşüyordu... Hükümet idari yeniden yapılandırma için geleneksel düzeni bir temel olarak kullanmayı amaçlarken, misyonlar her şeyi yıkmak istiyordu. (Kalu, 1980: 7)

Kalu, sömürge toplumunda Hristiyanlığın eleştirel bir analizinde, sömürge yetkilileri, ticari güçler ve misyonerlik arasındaki çıkar benzerliğinin, aynı amaç olarak yorumlanamayacağını gözlemledi. Hükümetin, kolonileri misyonerlik hedefleri için kurmadığını kesin olarak belirtti; hükümetin amaçlarıyla misyonların amaçları daha ziyade içerik, felsefe ve uygulamada farklılık gösteriyordu: "Lord Lugard, bir zamanlar, Kilise Misyonerleri Derneğine, aynı olduğuna inandığı çıkarlarını hatırlatmaya çabaladı; yani hem hükümetin hem de misyonların, siyah adamın medenileştirilmesini kendi başlıca hedefleri olarak gördüklerini" (Kalu, 1980: 182).

Bazı tarihçiler misyonerlerin emperyalizmin ajanları olduğu izlenimi verirken Kalu, misyonerlerin hükümet politikaları konusunda eleştiri noktasında özgürce yorumda bulduklarını ileri sürüyor:

Misyonerlik ideolojisi çelişkilerle doluydu: Çağın ırkçı teorilerini paylaşırken ve sömürgelerin siyasi ve ekonomik yapısını dönüştürmek üzere resmi programa destek verirken, İncil'in insan onuru kavramında daha yüksek değerler olduğunun farkına vardı... misyonerler kendi menfaatlerine uygun olduğunda sömürge hükümetiyle gizlice anlaştılar ve bazı zamanlarda da, hükümetin bazı tarzlarına ve amaçlarına şiddetli saldırılarda bulundular. Misyonerler hükümetin çalışma bildirilerinin sert yaptırımlarını kınadılar ve tacirleri ölçsüzlükleri, dinsizlikleri ve zalimlikleri nedeniyle eleştirdiler (Kalu, 1980: 183).

Tartışmaya nesnel ve tarafsız bir katkıda bulunan Richard Gray, yalın bir şekilde "keşif, buhar gücü, tıbbi ilerlemeler ve maksim-silahın hepsinin on dokuzuncu yüzyıl Afrika'sında Hristiyan misyonerlik faaliyetinin şaşırtıcı bir şekilde genişlemesine katkıda bulunduğunu" söylüyor. (Gray 14). Gray, Afrika'daki Avrupa misyonerlik çalışmalarının sömürge ve ticari genişlemeye çok yakından bağlı olduğunu inandırıcı bir şekilde savundu. Afrika ve Doğu Hint Adaları'na Roma Katolik Piskoposları, din adamları ve misyonerlerin atanması üzerindeki tekel gücünü Portekiz Kralına veren Padroado anlaşmasından söz eden Gray şöyle diyor:

Bu hamilik hakları, 1622'de Papa tarafından Katolik misyonerlik faaliyetlerini denetlemek, Afrika'ya misyonerler göndererek doğrudan müdahale etmek üzere kurulan topluluk olan Propaganda Fide'nin çabalarını engelleyen ana faktörlerden biriydi ve on sekizinci yüzyılda Fransız hükümdarı Senegal'e gönderilen papaz üzerinde benzer bir kontrol sağlamada başarılı oldu. (14).

Gray ayrıca, erken Protestan misyonerlerinin çoğunun öncelikle kolonilerde yaşayan Avrupalılara vaizlik yapmak için Afrika'ya gönderildiğini bildirdi:

İlk İngiliz derneği olan, 1701'de kurulan İncil'i Yayma Derneği, ateizm, kafırlık, batıl inançlar ve putperestliğe kayma tehlikesiyle karşı karşıya olan yabancı bölgelerdeki sevgi dolu tebaamıza yardım etmeye çalışırken, Danimarkalılar ve Hollandalılar Batı Afrika'daki kalelerine papazlar gönderdi (14).

Gray'e göre, Kongo'daki Capuchin'ler ve Güney Afrika'daki Moravya Kardeşler, sömürge yönetimiyle çok az bağlantılıydı "ancak büyük çoğunlukla, Afrika'daki hem Katolik hem de Protestan, ilk Hristiyan misyonları sadece, giderek sekülerleşen bir hücumun dini koluydu; kilise ve devlet arasında ortaçağdaki birliğin çürümüş bir yankısıydı (15).

Hristiyan misyonlar ve emperyalizm teorileri

Kolonizasyonun başlangıcı olarak, Avrupa, Avrupa dışındaki bölgelerin fethini ve yönetilmesini haklı gösteren teorilere sahipti. Bu teoriler sahte-bilimsel ırkçılığa

ve kültürel kibre dayanıyordu. Avrupalı, Afrika üzerine yalnızca teknolojik üstünlüğünü değil, aynı zamanda ahlaki ve ırksal üstünlüğünü de akıttı. Michael Crowder şöyle yazıyor:

Köle ticaretini kaldıran Hristiyan Avrupa kendisini ahlaki olarak kâfir Afrika'dan üstün hissetti... bu ahlaki üstünlük duygusu, beyaz adamı hiyerarşinin tepesine, siyah adamı da altına yerleştiren ırksal üstünlük teorileriyle pekiştirildi. Böylece, Avrupa sömürge güçleri, Afrika halklarına ait olan toprakları işgal edip yönetmekte hiçbir yanlışlık görmediler... (Crowder, 1968: 5).

Philip Curtin, "The Image of Africa" (Afrika'nın İmajı) adlı kitabında, beyaz adamın kendisini ahlaki bir dev haline getirip Afrika'yı daha aşağı ve anlamsız gördüğünü ileri sürdü. Popüler bir emperyalizm teorisine "dönmecilik" deniliyordu. Bu teori, karanlığı, barbarlığı ve kolektif cehaleti Afrika'dan silmenin en iyi yolunun, Avrupa kültürü, dini ve felsefesini Afrika'ya güçle dayatmak olduğunu savunuyordu. Afrikalılar, dinlerini ve kültürlerini terk edip batı değerlerini benimsemeye zorlanmalıydılar. İnsani ilkeler konusunda ve vicdani açıdan, Afrika, "Beyaz adamın yükü" ya da "kutsal bir güven" oldu. Crowder'ın söyleyecekleri şunlar:

Avrupalı güçlerin mutlu bir şekilde vasileri olarak geldikleri Afrikalılar, çocuklar gibi muamele görmeye başladılar... Fakat burada farklı Avrupa güçlerinin yaklaşımında bir fark vardı: Bazıları, göz kulak oldukları çocukların iyi Avrupalılar haline gelebileceğine inandı; diğerleri daima çocuk olarak kalacaklarına ya da daha doğrusu, değişmez biçimde ayrı ve Avrupa'ya göre daha aşağı olduklarına inandılar (Crowder, 1968: 5).

Yoğun dönmecilik süreci boyunca, batı değerlerini en fazla benimsemeyi başaran koloninin, sahte bir bağımsızlık statüsü elde edip "denizaşırı Fransa" ya da "denizaşırı Portekiz" gibi tanımlamalara layık olabileceği söyleniyordu. Bir başka emperyalizm teorisine "kalıcı vesayet" ya da "paternalizm" deniliyordu. Bu düşünce ekolü için Afrikalılar çaresizce Avrupalılardan daha aşağılardı ve doğal olarak "üstün" ırkların medeni standartlarını benimseyemezlerdi. Gelecekte iyileşme ya da gelişme olasılığı yoktur. Afrikalılar sürekli olarak "üstün" ırklar tarafından korunacak, denetlenecek ve izleneceklerdi. "Dönmecilik" ve "vesayet" arasındaki fark şuydu: "dönmeciler" en azından yoğun rehberlik ve anaokulundaki gibi bir vasilikle Afrikalıların asgari olgunluğa erişebileceği konusunda iyimserken, "vesayetçi" ekol, Afrikalıyı normal bir insana dönüştürme olasılığı konusunda kesinlikle kötümserdi. Bohannan ve Curtin şunu gözlemledi:

Vesayete inananlar, Afrikalıları "üstlerinin" korumasını hak eden insanlar olarak görüyorlardı. Bu nedenle, bir Avrupa imparatorluğu için en iyi politika, onlara kendiışlerini yürütemeyen ama onlardan daha akıllı olanların rehberliğini ve disiplinini hak eden küçükler olarak muamele etmektir; (Bohannan ve Curtin, 1971: 331).

Emperyalizmin üçüncü ve en kötü teorisine "ırksal tabiiyet" deniliyordu. Bu düşünce ekolü için Afrika, batılılaşma sürecine en asgari şekilde maruz kalmayı dahi hak etmiyordu ve özerk gelişimden tamamıyla acizdi. Bohannan ve Curtin "ırksal tabiiyet" görüşüne daha fazla açıklık getiriyor:

... Afrikalılar için mümkün olan en iyi gelecek, ne batılılaşma ne de özerk bir gelişimdi; Batılı bir toplumda hizmetkârlar olarak tabiiyetti ve daima böyle kalmaktı. Bu, Afrikalıların kendi başlarına geliştirebilecekleri şeyin sahip olmaya değmeyecek bir şey olduğu inancıyla başladı. Ancak Avrupa'nın hizmetkârları olarak en azından sanayileşmenin bazı maddi faydalarının tadını alacaklardı, zayıflıklarında korunmuş olacaklardı... (Bohannon ve Curtin, 1971: 332).

Avrupa, Afrika'yı tam ve şifası olmayan bir cücelikten muzdarip bir kıta olarak gördü. Kusurlu bir dine sahip ve psikolojik arızaların kurbanı olan bir halk. Avrupa Hristiyanlığında misyonerliğe ilgi canlandığında, Avrupa'da hakim olan zihniyet buydu. Kusurlu bir din fikri, ondokuzuncu yüzyılda misyonerleri meşgul eden barbarlık kavramıyla destekleniyordu. Her ne pahasına olursa olsun, dinsizlerin döndürülmesi ve paganlığın ortadan kaldırılması, gerçekleştirilmesi gereken bir görevdi. Winthrop Jordan, "... dünyadaki putperestliğin varlığı, dine bağlılığın yoğunlaştırılması için bir zorunluluk teşkil etmiştir" diye gözlemde bulundu. Başlangıcından beri, Hristiyanlık evrenselci, proselitist bir dindi ve Hristiyanlığın kutsal ve seküler tarihleri, Hristiyan olmayanları kiliseye getirme gerekliliğini ortaya koydu" (Jordan, 1982).

Misyonlar ve sömürge zihniyeti

N. S. S. Iwe, sömürge zihniyetini Afrikalıları, kendi işlerini yönetebilecek kadar yetkin ya da olgun olmayan insanlar olarak gören bir zihniyet olarak tanımladı. Bu, aynı zamanda, Afrika'ya ve Afrika'nın yaşam biçimine olan güvensizlik anlamına da geliyordu. Kolonyal zihniyet Afrikalının kusurlu olduğunu, kendine güven, haysiyet, beceriklilik ve yaratıcılıktan yoksun olduğunu, dolayısıyla da medeni insanlığın hiçbir şekilde şeref ve saygısını hak etmediğini düşünüyordu. Iwe sömürge zihniyetini daha ayrıntılı bir şekilde açıklıyor:

Beyaz insan ya da batının her an ve her durumda bizim için en iyinin ne olduğunu bildiği inancı; güncelliğini yitirmiş, modası geçmiş, işlevsiz ve Afrika'nın günümüzdeki ihtiyaçlarıyla ilgisiz olsa bile, sömürge yapılarının sürdürülmesindeki düşüncesiz azim; nafile, adaletsiz ve ilerlemeyen sömürge yöntemleri, prosedürleri ve tekniklerini sürdürmek ve bunlara bağımlı olmak... bunların hepsi yalnızca sömürge efendilerinin kibrini ve hak iddialarını savunmak ve Afrikalıyı sürekli vesayet ve esaret altında tutmak dışında başka hiçbir şeye hizmet etmedi (Iwe, 1985) : 199).

Sömürge zihniyeti, daha düşük ya da olumsuz bir öz-imge, kendine saygı duymama ve kendini daha aşağı görme anlamına gelmektedir. Sömürge Afrika'daki sömürge zihniyeti, yoğun Avrupa propagandası, beyin yıkama ve Afrikalıları ve Afrikalı olan her şeye karşı yoğun psikolojik savaşın bir sonucuydu. Sömürge zihniyeti, Afrika toplumunun tüm kesimlerini etkiledi. Yerli olan her şey önemsiz olarak horlanıyordu. Ne yazık ki, seçkinler de dahil olmak üzere Afrikalılar batı etiketine sahipse her şeyi kabul etmeye hazırды. İslam tarihçisi ve filozofu İbn Haldun'un gözlemleri şöyle:

Kaybeden her zaman kazananı taklit etmeye çalışır; kıyafetlerini, işaretlerini, inancını ve diğer geleneklerini ve kullanımlarını. Bunun nedeni, insanların her

zaman kendilerini mağlup edip ezenlere mükemmeliyet katmaya mütemayil olmalarıdır. İnsanlar bunu yaparlar çünkü fatihlerine duydukları hürmet onlardaki mükemmelliği görmelerini sağlar ya da yenilgilerinin sıradan sebeplerden olabileceğini kabul etmezler ve dolayısıyla bunun fatihlerin kusursuzluğundan kaynaklandığını varsayarlar. Bu inanç uzun süre devam ederse, derin bir kanaate dönüşecek ve galiplerin tüm ilkelerinin benimsenmesine ve tüm özelliklerinin taklit edilmesine yol açacaktır (Haldun, 1950: 51-52).

Haldun, kazananın mağlup olan tarafından taklit edilmesinin bilinçsiz bir olay olabileceğini ya da fatihın zaferinin üstün dayanışma ve gücüne değil, fethedilenin gelenek ve inançlarının aşağılığına atfedildiğine dair yanlış inançtan dolayı bilinçli olabileceğini gözlemledi. Taklidin amacı, böyle bir taklidin yenilginin nedenini ortadan kaldıracığına dair yanlış inançtır. "Bu nedenle, mağlupları her zaman, kıyafetleri, silahlarını taşıma şekilleri, ekipmanları ve bütün yaşam tarzlarıyla galipleri taklit ederken görürüz" (Khalidun, 1950: 51-52). Belki de, sömürgeciliğin Afrika'daki en büyük olumsuz, psikolojik etkisi, tüm kıtaya bela olan sömürge zihniyeti ve aşağılık kompleksidir.

Hristiyan misyonerler de Afrika'daki özsaygıyı öldürmek için uygun işbirlikçilerdi. Misyonerlik eğitimi ve vesayet, kendine güven, yaratıcılık ve maceracı ruhu vurgulamamıştır. Siyah adamın beyaz adamdan olumlu bir ilham alamayacağı ya da onunla uygun şekilde rekabet edemeyeceği şeklinde bitmeyen bir mit vardır. Bu, Avrupa merkezli propaganda ve beyin yıkamaya dayalı bir yanlış inanıştır. Afrika, köle ticaretinden ve tam bağımlılık ve az gelişmişlikle sonuçlanan sömürge işgalinden, dünyadaki herhangi bir kıtadan daha fazla muzdarip olsa da, insan ruhu dirençlidir. Afrika sıkı çalışmayla, kendi kendini motive ederek, sağlam bir cesaret ve insanın ilerlemesine ve verimliliğine olan sarsılmaz inanç sayesinde yücelebilir. Bağımsız Nijerya'nın ilk törensel başkanı-Nnamdi Azikiwe bu nedenle şöyle diyordu:

Afrikanın, diğer ırklardan daha aşağı olduğu şeklindeki aşağılık kompleksini besleyip büyütmesi Afrika'nın kendi ölüm fermanını imzalaması olur... Afrika görkemli bir geleceği olduğunu bilsin. Afrikalılar yanlış eğitilmiş durumda. Yeniden Doğan Afrika'nın gerçek ihtiyaçları konusunda yeniden eğitilmeleri için zihinsel kurtuluşa ihtiyaçları var... (Azikiwe, 1968: 165).

Sonuç

Hristiyan misyonerlerin, enfeksiyon riskiyle ve hatta ölümüne, Afrika'ya İncil'in mesajını yaymak için en yüksek bedeli ödedikleri inkâr edilemez; modern Afrika, iyi ve adanmış misyonerlerin fedakârlıklarına ve mukavemetlerine çok şey borçludur. On dokuzuncu yüzyıl Afrika'sındaki Hristiyan misyonları, Avrupa uygarlığının iyi kısmının Afrika'ya yayılması için muazzam bir canlılıkla pozitif bir toplumsal gücü temsil etmiştir. Misyonerler, Avrupa'nın fethi ve Afrika'nın ekonomik sömürsü konusundaki olumsuz imajı düzeltmek için çok şey yaptı.

İnsanların eksiklikleri ve hataları nedeniyle misyonerlik girişiminin sayısız ve kapsamlı başarılarını silmek zayıf bir tarihsel düşünce tarzıdır. Afrika'daki misyonerlerin cesareti, inancı ve özverisi üzerine yorum yapan Carl Gustavson şöyle yazıyor: "Ana kilisenin ihtişamını ve gücünü çok geride bıraktılar ve sadece insani

kişiliklerinin ve Tanrının sözlerinin gücüne dayanarak genellikle en mütevazı kıyafetlerini giyerek geldiler" (Gustavson, 1955: 48). Gustavson, on dokuzuncu yüzyıl Afrika'sındaki misyonerliğe yalnızca ekonomik açıdan bakmanın fikirlerin gücünün gerçek değerini görmemek olduğunu savundu:

Keşif Çağı'nın dini ifadelerinin yalnızca başka bir amacın üstünü örtmek olduğu varsayımında bulunmak, dönemi tamamen yanlış anlamaktır... orada ruhun kurtuluşunun çok önemli olduğuna inanan bir çağın ruh hali var. Binlerce dindar adamı, aşırı fedakârlıklar ve tehlike altında yeryüzünün şişko köşelerine, yaban hayata ve vahşi kabileler arasına çekti (Gustavson, 1955: 49)

O dönemde hüküm süren koşullar göz önüne alındığında, misyonerlerin, sömürge güçlerinden bağımsız olarak çalışmalarını yürütmek için kaynaklara sahip olmaları tamamen imkânsızdı. Bazı şeyleri yapabilmek için sömürge güçleriyle asgari düzeyde işbirliği yapmaları ihtiyatlılıktı. Böyle yapıcı ve önemsiz bir işbirliği, misyonerlerin Afrika'da medeniyet, kalkınma ve ilerlemenin birincil devingenleri olduğu hususunun etkisini azaltmaz. Charles Ryan, Ayandele'nin misyonerlik girişimini tanımlamada benimsediği aşırı konumdan haklı olarak rahatsızlık duyuyor:

... misyonerlerin bilinçli ya da bilinçsiz olarak kültürel değişimin aracıları olduğunu itiraf ederken, bunların bu değişikliklerin başlıca aracıları olmadığını da belirtmeliyiz. Ayandele'nin Üç C'si -Hristiyanlık, ticaret ve sömürgeleştirme-, sanki Nijerya'ya gelen her beyaz adamın yaptığı her şeyden beyaz ırk ortak olarak sorumluymuş gibi, "beyaz adam" tarafından getirilen basit bir paket olarak görülmemelidir. Kuşkusuz, bazıları istismar edip kontrol altına almak için geldi ama bu durumda genellemelerin, çok yanlış olduğu görünüyor. Tüccarlar, sömürgeciler ve misyonerler sık sık birbirleriyle işbirliği yaptı ve bazen ikili rol oynadı ancak bu rollerin ayrılması ve arkalarındaki sebepler, geçerli tarih için önemlidir (Ryan, 1987: 211).

Kuşkusuz, Hristiyanlık modern Afrika'da çeşitli biçim ve ifadelerde ivme kazandıkça, Afrika'daki misyonerler, tüccarlar ve sömürgeciler arasındaki işbirliğine ilişkin son sözümüzü henüz söylemedik. Afrika'daki misyonerlik çalışmaları sert ve eleştirel tarihsel incelemeleri cezbetmeye devam edecektir. Eleştirinin düzeyi ne olursa olsun, herhangi bir âlimin Afrika'daki misyonerlik çalışmalarının olumlu sonuçlarını silmesi entelektüel sahtekârlıkla eşdeğer olacaktır. Burada savunulan, tarihsel nesnellik ve tarafsızlıktır. Önyargılı olan âlimler misyonerlerde iyi bir şey göremeyecek ve bilim ve irfana zarar verecektir. Adiele Afigbo'nun tarihsel nesneliliğiyle noktıyoruz:

Avrupa'nın Afrika'yı sömürgelestirmesi, Marksistler tarafından savunulduğu üzere, kâr hırsıyla mı motive edilmişti yoksa beyaz adamın yükünün müjdesini vaaz edenler tarafından iddia edildiği gibi, insancılık, hayırseverlik ve dindarlığın doğal bir şekilde çiçek açması mıydı... yoksa bütün bunları ve daha fazlasını yapmaya mı gelmişlerdi; bir şekilde bunları yönetmek zorundaydı... bu da, karşılığında sömürgeci mümkün olduğunca anlamayı gerektiriyordu (Afigbo, 1975: 19-20).

Referanslar:

Afigbo, Adiele (1975). "Anthropology and Colonial Administration in South-Eastern Nigeria, 1891 -1939", in Journal of the Historical Society of Nigeria. 8,1, Dec, ss.19-35.

Ajayi, J. F.A. (1968). "The Continuity of African Institutions under Colonialism" in Emerging Themes of African History (ed) T. O. Ranger, Nairobi: East Africa.

Ayandele ve arkadaşları. (1968). The Growth of African Civilization: The Making of Modern Africa, Vo1.2, London: Longman.

Ayandele ve arkadaşları. (1966). The Missionary Impact on Modern Nigeria, 1842-1914: A Political and Social Analysis. London: Longman.

Ayandele ve arkadaşları. (1969). "Traditional Rulers and Missionaries in Pre-Colonial West Africa", Tarikh, III, 1.

Azikiwe, Nnamdi (1968). Renascent Africa. London: Cass. Bohannan, Paul and Philip Curtin (1971). Africa and Africans, Garden City, New York: NHP.

Crowder, Michael (1968). West Africa under Colonial Rule. London: Hutchinson,.

Crowder, Michael (1971). (ed) West Africa Resistance: The Military Response to Colonial Occupation. New York: Africana.

Crowder, Michael (1962). The Story of Nigeria. London: Faber and Faber.

Emerson, Rupert (1960). From Empire to Nation. Boston: Beacon.

Fashole- Luke Edward ve arkadaşları. (1978). Christianity in Independent Africa. Ibadan: Ibadan University Press.

Gann, L. H. and Duignan, P. (1978). The Rulers of British Africa, 1870-1914. Stanford: Stanford University Press.

Guslavson, Carl G. (1955). A Preface to History. New York: McGraw-Hill.

Iwe, N. S. S. (1985). Christianity, Culture and Colonialism in Africa, Port Harcourt: COE.

Jordan, Winthrop D. (1982). "First Impressions: Initial English Confrontations with Africans" in Race in Britain, Continuity and Change, (ed) Charles Husband, London: Hutchinson.

Kalu, Ogbu (1985). "The Formulation of Cultural Policy in Colonial Nigeria" in Readings in African Humanities: Traditional and Modern Culture. Edith Ihekweazu (ed) Enugu: Fourth Dimension, ss.125-138.

Kalu, Ogbu (1980). The History of Christianity in West Africa, Harlow, Essex: Longman.

Kenyatta, Jomo. Facing Mount Kenya. New York: Random, n.d.

Khaldun, Ibn (1950). An Arab Philosopher of History (trans) Charles Issawi, London: John Murray.

Markovitz, Irving Leonard (1977). Power and Class in Africa: An Introduction to Change and Conflict in African Politics. Engle-wood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall.

Mbiti, John S. (1969). African Religions and Philosophy, London: Heinemann.

Rodrigues, Adriaesco Vasco (1968). Historia Geral da Civilizacao. Porto: Editoria.

Rodney, Walter (1972). How Europe Underdeveloped Africa, London: L' ouverture.

Ryan, Charles P. (1987). "The Advent and Impact of Christian Missions in Cross River State", in Akwa Ibom and Cross River States: The Land, The People and their Culture. (ed) Monday B. Abasiattai, Calabar: Wusen, ss. 205-219.

Sanneh, Lamin (1990). Translating the Message: The Missionary Impact on Culture. Maryknoll, New York.

Uzoigwe, Godfrey N. (1978). Britain and the Conquest of Africa: The Age of Salisbury. New York: NOK.

The Times, 15 Şubat 1896 Pall Mall Gazette, 5 Temmuz 1899

KONU:

KONUŞMACI:

TARİH:

SAAT:

